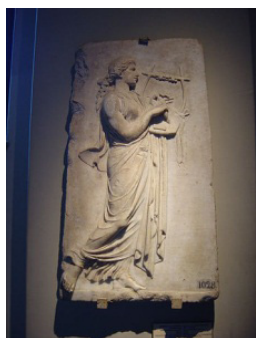
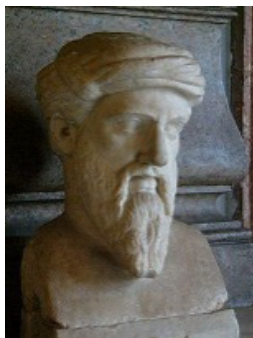

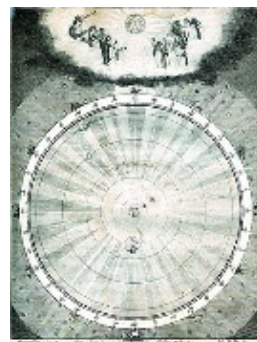
Хөгжмийн философи

Истанбуль дахь археологийн музейн үзмэр. НТӨ II зуун

Пифагор
(Kapitolinischer
Pythagoras)

Гармония мира
1806 г.

Энэхүү материалыг интернетийн чөлөөт нэвтэрхий толиос авч төрөлх эх хэлнээ буулган уншигч түмэн олонд хүргэж байгаадаа бид баяртай байна. Харин зохиогчийн сэтгэл зүтгэлийг эрхэмлэн хүндэтгэж эл орчуулгад агуулга болоод илэрхийллийн аль нэгэн өөрчлөлт оруулаагүй болохоо хүлцэн өчье ээ. Англиар “Philosophy of music”, оросоор “Философия музыки” гэдэг нэр томъёог “Хөгжмийн философи” хэмээн хөрвүүлэн хэрэглэж болох юм. Энд түүнийг хөгжмийн урлагийн хамгийн янз бүрийн илрэлүүд дэх түүний философи, ертөнцийг үзэхүйн хийгээд соёл судлалын илүү суурь шинжтэй талыг судалгааны өргөн цар хүрээнд авч үздэг эстетикийн нэг салбар гэж томъёолжээ.

Эрдэм судалгааны онцлог

Хөгжмийн философи нь хөгжим судлал, философи, соёл судлал, социологи, сэтгэл судлал болон сурган хүмүүжүүлэх ухаантай нэгэн зэрэг холбогдох, салбар дундын ухаан болно. Үүний зэрэгцээ хөгжмийн философийн судлагдахуун нь тэрчлэн өөртөө хөгжмийн тухай аль нэгэн эстетик парадигм буюу хөтөч үзэл¹ үүсэж буй болохтой шууд холбоотой зарим математик² хийгээд бусад мэдлэгийг уялдуулан оруулж болно.

Өөрийн судалгааны ерөнхий чиглэл болон судлагдахууны хувьд хөгжмийн философитой ойр дөт хэдий ч өөрийн арга зүйн онцлогоор түүнээс ялгагдах хөгжмийн эстетикээс хөгжмийн философийг ялгаж байвал зохино: хэрэв хөгжмийн философи нь эстетикийн нэг салбар байж, онтологи, гносеологи болон аксиологи асуудлыг голчлон шийдвэрлэхийг оролддог бол, хөгжмийн эстетик нь чухамхүү хөгжим судлалын зорилтыг шийдвэрлэхэд илүү дөхүүтэй зориулагддаг, тийм учраас хөгжмийн эстетик нь хөгжмийн онолын салбар дахь эрдэм судалгааны нарийн мэргэжлийн ойлголтуудыг чөлөөтэй авч ажиллуулдаг учиртай. Арга зүйн тийм чиглэлийн улмаас мэргэжлийн эрдэм судалгааны салбар болохын хувьд хөгжмийн эстетикийг хөгжим судлалд³ хамааруулбал зохилтой.

¹

²¹⁴ ... хөгжим нь тоотой, тоон харилцаатай, бүхэлдээ математик хийгээд түүний тусгаар онолуудтай нягт холбоотой. Зөвхөн тоон харилцааны идеаль чанарыг хөгжмийн дүрүүдийн эйдетик төгсгөлөг байдалтай харьцуулж болно ... Математик нь логикийн хувьд тооны тухай ярьж, харин хөгжим нь тоог илэрхийлэн ярьдаг” (Лосев А.Ф. Музыка как предмет логики. - М., 1927.) “Хөгжим бол арифметик дахь сэтгэлийн ухамсарт бус дасгал юм” (Лейбниц Г.В. Сочинения, в четырёх томах. Серия: Философско-наследие. - М.: Мысль, 1982-1989.)

³Асафьев Б. Избранные статьи о музыкальном просвещении и образовании. - Л., 1965.

Үүсэл, хөгжлийн түүх

Хөгжим хүний сэтгэл зүйн дотоод төлөвт гүн гүнзгий нөлөөлөл үзүүлдэг төдийгүй, түүний үзэл суртал болон ертөнцийг үзэхүйг⁴ тодорхой хэмжээгээр төлөвшүүлэх чадвартай гэдэг баримт аль эрт цагт тэмдэглэгджээ. Жишээ нь, Пифагор “газрын” хөгжим Сансар орчлонгийн зохиролын илрэл юм гэдэгт туйлын итгэлтэй байсан бөгөөд энэ утгаар “хүн төрөлхтөний” ариун сайхан хөгжмийн эгшиглэл нь Сансар орчлонд “ертөнцийн хөгжим” (“musicamundana”)-ийн бүтээсэнтэй нэг адил тийм зохиролт дэг журмыг хүний дотоод ертөнцөд бүтээх чадвартай юм⁵. Платон болон Аристотелоос эхлээд шинэ платонч үзэлтэн⁶ хийгээд шинэ пифагорч үзэлтнүүд хүртэлх эртний Грек, Ромын бусад нэрт сэтгэгчид хөгжмийн гүн гүнзгий уг чанарын тухай иймэрхүү үзлийг баримталж байжээ. Тухайлбал, шинэ пифагорч үзэлтэн Никомах: “Цавчих, зүсэхэд аль нэгэн байдлаар уяхан аниртай, нэн төвөггүй хөдөлгөөнд оруулж болох бүх бие өөрийн хэмжээ болон байрлалаараа эсвэл өөрийн массаас, эсвэл хурднаас, эсвэл тэнгэрийн биес бүрийн эргэлдэх үелэл (илүү хөдөлгөөнтэй буюу эсрэгээр илүү тайван)-ээс хамааран өөр хоорондоо ялгаатай авиаг заавал гаргадаг”⁷ гэж бичжээ. Мөн эртний Грек, Ромын хожуу үеийн томоохон сэтгэгчдийн нэг Кассиодор: “Тэнгэр эргэлдэхдээ тэнгэрийн болоод газрын үйл хэрэгт Бүтээгчийн зарлигаар хэрэгжих бүх юм энэ ухаан (хөгжмийн ухаан)-д авч үзээгүй цагт хэрэгжихгүй гэж хэлсний мөн чанарыг товчоор илэрхийлэхийн тулд өөрөө амтлаг зохиролд захирагддаг”⁸ гэдгийг хүлээн зөвшөөрчээ.

Эрт дээр үеийн эрдэмтэн мэргэдийн үзэл бодлын үүднээс хөгжмийн уг чанар-үзэл суртлын нөлөөлөл нь юуны түрүүнд ёс суртахууны аль нэгэн баримтлалыг⁹ хүнд төлөвшүүлэхэд илэрч байдаг. Күнзийн сургаалд: “Хэрэв аливаа нэгэн улс орныг удирдах үйл хэрэг энх мэнд сайн байна уу, үгүй юу, ёс хэвшил нь эрүүл саруул байна уу, үгүй юу гэдгийг мэдэхийг хүсвэл түүний хөгжмийг нь сонс” гэсэн алдартай афоризм байдаг.

Хөгжмийн ёс суртахууны нөлөөллийг Аристотель хөгжмийн уг чанар, үндсэнд ямар нэгэн “зан суртахууны төлөв байдлын үр хөврөл” байна гэсэн нөхцлөөр тайлбарласан нь илт байдаг. Аристотелийн үзсэнээр энэ нь хөгжмийг заавал үзэж судлах мэдлэг болгоход хүргэх аж. Тэрээр: “Аялгуу хөдөлгөөнийг агуулна, эдгээр хөдөлгөөн нь үйлч, харин үйлдэл нь ёс суртахуунлаг шинжийн тэмдэг мөн ... хөгжим нь сэтгэл санаан дахь ёс суртахууны талд мэдээжийн нөлөөлөл үзүүлэх чадвартай, хөгжим нэгэнт тийм шинжтэй

⁴ТухайлбалэнэутгаарП.И.Чайковский: "... хөгжим ч, утгазохиол ч, ямар нь ч бай урлаг гэдэг үг жинхэнэ утгаараа зүгээр нэг цэнгэл зугааны төлөө байдаггүй, эдгээр нь хүний нийгмийн бүр илүү гүнзгий хэрэгцээг хангадаг" гэж бичжээ (ИгорьГлебов [Асафьев Б. В.]. П. И. Чайковский: егожизнь и творчество. — Петроград, 1922.)

⁵Зарим ая аялгуу сэтгэл санааны идэвхигүй байдлыг эмчилж, найдлага үл алдан өөрийгөө уйлуулахгүйбайхын тулд бодож олсон зүйл байжээ, энд Пифагор ч өөрийгөө том мастер болохоо харуулсан байна.Бусад аялгуунуудыг тэрээр уур хилэнгийн эсрэг, сэтгэл санаа будилахын эсрэг ашигладаг байжээ. Хүслийг хясах аялгуу ч бас байдаг байжээ" гэж Пифагорын эмчилгээний хөгжмийн тухай Ямвлих бичсэн байна. (Ямвлих. О Пифагоровой жизни (эртний грек хэлнээс орчуулсан И. Ю. Мельникова) - М.: Алетейа, 2002)

⁶Жишээ нь платонч шинэ үзэлтэн Аристидийн эхлэл, 3 ном, төгсгөлөөс бүрдэх “Хөгжмийн тухай” гэдэг шаштирт этос зүйлийн, өөрөөр хэлбэл, хөгжмийн зан суртахуун хийгээд хүмүүжлийн утга холбогдолд онцгой анхаарал хандуулсан байна.

⁷Nicomachus., The Enchiridion // Greek Musical Writings. Volume II: Harmonic and Acoustic Theory, edited by Andrew Barker. Cambridge, 1989, pp.245-269 (англ. Тайлбартай орчуулга).

⁸Кассиодор. Основы божественных и светских наук. Пер. с лат. П.С. Карамитти Cassiodori Senatoris Institutiones. Ed. by R.A.B. Mynors.-Oxford, 1937. (лат. Institutiones divinarum et saecularium litterarum, хөгжмийн тухай үнэтэй бүлгийг дотроо агуулж буй).

⁹«Аристотель хөгжмийн зохирол, хэмнэл болон аялгууны ёс суртахууны ач холбогдлын талаарх тухайн үеийнхээ нийтлэг сургаалийг ашигласан. Түүний хувьд хөгжмийн нэг хэсэг лад нь сэргэлэн цовоо болон эрүүл саруул байлгахад, зарим нь тайвшруулагч, эсвэл сэтгэл өвтгөхөөр байдаг. Гэтэл нөгөө нэг нь хөгжилтэй, эсвэл гунигтай болгож байхад бас нэг нөгөө нь сэтгэл санааг өргөх болон амрааж байдаг. Энэ нөхцөл байдал нь хөгжим дэх бүрэн хийгээд төгс иррациональ чанарын тухай үзэл санаа Аристотельд харь байсныг бас гэрчилж байна.Хөгжим түүний хувьд математикаар ч, ёс суртахуунаар ч ямагт томъёологдох нь үнэ цэнэтэй байдаг” (Лосев А. Ф. История античной эстетики, том IV. - М.: Искусство, 1975.). Хөгжим дэх ёс суртахууны нөлөөллийн тухай өөр бусад нэрт зүтгэлтнүүд ч бичсэн байдаг. “Хөгжим бол цэцэн мэргэн хүмүүст баяр бадхлын эх сурвалж болж, ард түмэнд сайн санааг өдөөн дуудаж, тэдний ухамсарт гүн нэвтэрч авир араншин, зан заншлыг хялбархан өөрчилдөг” (Сюнь-цзы) “Нет на земле живого существа Столь жесткого, круглого, адски-злого, Чтоб не могла хотя на час один В нем музыка свершить переворота” В. Шекспир. Венецианский купец. (орч. Т. Щепкина-Куперник)

болохоор залуучуудыг хүмүүжүүлэх зүйлийн тоонд орох ёстой байдаг нь илэрхий юм”¹⁰ гэжээ.

Хүний сэтгэл санааг аврагч-аллегорийн залуу сүйт бүсгүйчүүдийн долоон чөлөөт урлаг (*septem artes liberales*)-ийн дотор хөгжмийг оруулан үздэг, эртний Грек, Ромын хожуу үеийн “соёлын шашин” (өөрөөр хэлбэл пайдея¹¹-гаар дамжуулан аврах)-ы гаргууд мэдлэгтэн Марциан Капелла өөрийн “Филологи ба Меркурийн гэрлэлтийн тухай” хэмээх алдарт нэвтэрхий тольдоо хөгжмийн онцгой чухал (зөвхөн ганц хүмүүжүүлэх төдийгүй, бас “сэтгэл санааг аварч хамгаалах”) утга холбогдлын тухай бичсэн байдаг. Хөгжмийн философийн үндсийг тавигч эдгээр үзэл санаанууд нь тэрчлэн хөгжим “өөртөө аливаа агуулгыг шингээж авах чадвартай” (Гегель) байдгийн хувьд “хөгжим бүхэлдээ ертөнцийн тэгшитгэл болдог” (Новалис) гэсэн баримтыг гуйвалтгүй нотлон баримталдаг харьцангуй хожуу үеийн сэтгэгчдийн бүтээлд өөрийн цаашдын хөгжлийг олсон билээ.

Хөгжмийн философийн гарамгай төлөөлөгчид

Аниций Манлий
Торкват Северин Боэций
(Boethius)

Джозеффо Царлино

Владимир
Фёдорович
Одоевский

Алексей
Фёдорович
Лосев

Хөгжмийн философийн салбарт амжилт олоход философийн үүднээс ертөнцийг гүнзгий харахуйг, хөгжим судлалын салбар дахь буурь суурьтай бэлтгэлийг аль алиныг нь эзэмших зайлшгүй хэрэгтэй. Хүн төрөлхтөний эртний хийгээд дундад зууны бүхий л түүхэнд мэдлэг болон чадварын азтай (гэхдээ маш ховор) хослол байсныг пифагорч болон шинэ пифагорч дэг сургуулийн зарим төлөөлөгчдөөс гадна Августин Аврелий, Джозеффо Царлино¹², Марен Мерсенн зэрэг томоохон сэтгэгчид ажиглажээ. Марен Мерсенны «Түгээмэл зохирол» («Traité de l'harmonie universelle») гэдэг философийн шастир нь туршлагын байгаль шинжлэлийн суурь нээлтүүдтэй хөгжмийн онолыг органикаар өөртөө нийлэгжүүлсэн ХҮИ зууны “түгээмэл шинжлэх ухаан”-ы үлгэрлэл болсон байна.

Хөгжмийн философи нь өөрийн хөгжлийн өнөтэй хөрсийг ертөнцийг үзэхүйн тухай номлол болон түүний дээр үндэслэгдсэн платонч шинэ үзэлтнүүдийн эстетик үзэл баримтлалаас олжээ. Энд хөгжмийн философийн томоохон төлөөлөгчдийн нэг болох Северин Боэций хамаарагдах бөгөөд түүний философи үзлүүд нь шашны бэлгэдэл, сэтгэл санааны төлөв байдал болон хөгжмийн янз бүрийн элементүүдийн хоорондох хөрш зэрэгцлийн үзэл санаанд үндэслэгдсэн харилцан холбоотой гурван “хөгжмийн” тухай дундад зууны сургаалийн эхийг тавьжээ.

Дундад зууны эрдэмтэн хөгжимчид үндсэндээ хөгжмийн тухай эртний Грек, Ромын

¹⁰Аристотель. Поэтика. - М., 2000.

¹¹Пайдея нь орчлонгийн боловсролт байдлыг хүний мөн чанар гэж тэмдэглэдэг эртний Грек, Ромын философийн ойлголт. “Төр улс”, “Хууль” гэдэг нэртэй харилцан ярилцлагадаа пайдея-гсэтгэлийн амьдралын үхэшгүй мөнхийг хангах утга санаа гэж Платон илэрхийлсэн байна.

¹²“Хөгжмөөс сэтгэл ханамж авч чаддаггүй хүн зохиролгүй бүтээгдсэн байдаг” гэдэг үг Джозеффо Царлино-д хамаарагдана. (Царлино Д. “Основы гармоника” [Le istituzioni armoniche]).

(дийлэнхдээ пифагорчуудын) нэгтгэн дүгнэхүйг христч бэлгэдэл болон дугаарлалттай хачирхалтайгаар холбож зүйрлэн бичиж байжээ. Тэдний дунд Боэций болон Исидороос хүрч ирсэн уламжлалыг баримталсан шастирыг¹³ зохиогч Магистр Ламберт хөгжмийг тодорхойлох хийгээд ангилах гэх мэттэй холбоотой онолын үндсэн асуудлуудыг боловсруулах ажлыг үргэлжлүүлжээ. Ламберт тэрээр өөрийнхөө шастирт христч амьдралын хэрэгцээний үүднээс хөгжмийн асар их ач тусыг үндэслэн дараах байдлаар сайшаан: Хөгжмийн ач тус агуу, гайхмаар бөгөөд төгс нандин, тэрээр нэг л өдөр сүм хийдийн хүрээнээс зориглон гараад явчихсан юм. Ганц ч шинжлэх ухаан сүм хийдийн хүрээнээс зориглон гараад явчихаагүй шүү дээ, манай ариун эцгүүд, зөнчдийн сургасанаар түүний (хөгжмийн) тусламжтайгаар бид ертөнцийн псальмо дуулаачийг хүндэтгэн шинэ дуу (*canticum novum*) дуулж, түүнийг магтан сайшааж адислах ёстой юм. Боэцийн гэрчилснээр хөгжим нь долоон чөлөөт урлагийн дотор тэргүүн байр суурь эзэлдэг, хөгжимгүйгээр юу ч байдаггүй. Ертөнц өөрөө дуу авианы зохиролоор бүтээгдсэн бөгөөд тэнгэр өөрөө зохиролын аялгуун дор эргэдэг гэж ярьцгаадаг. Хөгжим нь бусад бүх (шинжлэх) ухааны дотроос илүү магтан сайшаагууштай, сүрлэг жавхаатай, тааламжтай, баяр бахдалтай, хайрлууштай, хөгжим бол хүнийг ухаалаг, аятайхан, сүрлэг жавхаатай, баяр бахдалтай, хайрлууштайболгодог гэж бичжээ (Магистр Ламберт. Хөгжмийн тухай шастир).

Өөрсдийнхөө сурах бичигт илүү “философи” чанартай асуудлыг авч үзсэн Дундад зууны хөгжмийн бусад онолчдын дотроос Реомийн Аврелиан, Ремигий Осерский, Регино Прюмский, Псевдо-Одон Ключийский, Райхенаугийн Берно, Герман Расслабленный, Хиршаугийн Вильгельм, Арибо Схолостик, Адам Фульдский, Псевдо-Иоанн де Мурис (“Хөгжмийн нийлбэр”-ийг зохиогч) нарыг нэрлэж болно. Дундад зууны үеийн томоохон шастир болох “Хөгжмийн толь” («*Speculum musicae*», ойролцоогоор 1330 онд)-ийг зохиогч, XIII зууны сүүлч XIV зууны эхний хагасын франц-фламандын хөгжмийн онолч Якоб Льежский хөгжмийг космо-эстетик уламжлалын сэтгэлгээний хүрээнд авч үзсэн байна. Якоб Льежский интервалын тухай, сүмийн лад хийгээд гексахордын тухай, олон хоолойн хөгжмийн хэлбэрүүд, хэмнэлийн болон тэмдэглэгээний тухай сургаалийг хөгжүүлж, Ахуйн Эрэмблэл дэх түвшний байр суурь болон Орчлонгийн Хууль (Космический Закон)-ийн илэрхийллээр хөгжмийн бүтээлийг төгөлдөржүүлсэн¹⁴ юм.

Шинэ үеийн түүхэнд ван Владимир Фёдорович Одоевский “хөгжмийн философийн тогтолцоо”-ны тухай өөрийн өвөрмөц хувилбарыг бүтээхийг оролдсон байна. Тэдгээр нь түүний “Яруу урлагын тухай онолын туршлага ...”, “XIX зууны одойчууд” гэдэг хоёр шастирт хэсэгчлэн орсон ч харамсалтай нь зохиогч тэдгээрийг эцэслээгүй аж.

Эстетикийн салбар дахь чухамхүү хөгжмийн философийн асуудалд шууд холбогдсон олон тооны үнэт судалгаа бүхий бүтээлч өвтэй хүн бол зөвлөлтийн хөгжмийн гарамгай философич Алексей Фёдорович Лосев байлаа. Хөгжмийн гүн гүнзгий мөн чанарыг А.Ф.Лосев өөрийнхөө эрдэм шинжилгээний үр бүтээлтэй үйл ажиллагааны туршид “Тооны амьдрал цаг хугацаагаар хэмжигдэнэ”¹⁵ гэж нэн багтаамж бүхий хэлцээр илэрхийлж, аливаа физик болон психофизиологи үзэгдлээс, ерөөс аливаа болхи материалист натурализмаас хөгжмийн үзэгдлийн биеэ даасан байдлын тухай зарчмыг хатуу өмгөөлөн хамгаалж байжээ. Хөгжмийн философи нь тэрчлэн хөгжим судлал дах үзэл баримтлалын чанартай асуудал (зохиомжийн хийгээд тоглож гүйцэтгэх бүтээлийн ерөнхий зүй тогтол, хөгжмийн бүтээлийг хүртэхүйн гүн гүнзгий онцлогууд гэх мэт)-д

¹³Хэвлүүлсэн нэр нь: Беды Достопочтенного в MPL, t. 90, p. 920-922.

¹⁴Чередниченко Т. В. Тенденции современной западной музыкальной эстетики. - М., 1989.

¹⁵Лосев А. Ф. Основной вопрос философии музыки, - М., 1990.

илүү холбогдох утгаар Б. В. Асафьев¹⁶, Г. Э. Конюс¹⁷, Б. Л. Яворский¹⁸, В. А. Цуккерман, И. Я. Рыжкин¹⁹, Л. А. Мазель²⁰ зэрэг зөвлөлтийн голлох хөгжим судлаачид ч хөгжмийн философийн асуудлыг авч үзэж байсан байна.

XX зууны Австрийн хөгжмийн шүүмжлэгч, Венийн их сургуулийн хөгжмийн онол, түүх болон эстетикийн профессор, “Хөгжимлөг сайхны тухай” шастирыг зохиогч Э.Ханслик хөгжмийг оюун ухааны үйл ажиллагааны онцгой хэлбэр гэж үзэн Иммануэль Кантын идеалист философиос үүдэн энэхүү үзэл санааны үндсэн дээр урлагийн бусад бүх төрөлд түүнийг эсрэгцүүлэн тавьсан байна. Ханслик “мэдрэхүйн эстетик” болон “тооны эстетик”-ийг нэгтгэхийг оролдож, “тооны мэдрэхүйн эстетик”²¹-ийг бүтээх зорилго тавьжээ. Хөгжмийн цаашдын дэвшил нь хөгжмийн логикийн, өөрөөр хэлбэл хөгжмийн хэлбэрийн аналитик дүрмийн хөгжлөөр нөхцөлдөнө гэж үздэг XX зууны Өрнөдийн хөгжмийн философийн дэг сургуулийн нэрт төлөөлөгчдөөс Ханс Хэнрих Эггебрехт²², Карла Дальхауз²³ болон Теодор Адорно нарыг нэрлэж болно.

Судалгааны үндсэн чиглэлүүд

Хөгжмийн философийн авч үздэг эрдэм шинжилгээний нэн чухал асуудлуудад:

- Хөгжмийн үүслийн асуудал;
- Хөгжмийг ул үндэстэй тодорхойлох асуудал;
- Хөгжмийн түүхэн оршихуйн асуудал;
- Хөгжмийн нийгмийн оршихуйн асуудал;
- Хөгжим дэх үзэл санаа-философийн баяжилтын асуудал;
- Хүмүүст ёс зүй-ертөнцийг үзэхүйн баримтлал төлөвшүүлэхэд хөгжмийн гүйцэтгэх үүрэг, ач холбогдолтой холбоотой асуудлууд;
- Хөгжим урлагийн бусад төрлүүдтэй харилцан холбогдох янз бүрийн аспекттай холбоотой асуудлууд;
- Мэдлэгийн янз бүрийн салбар (хүмүүнлэгийн хийгээд байгалийн шинжлэлийн)-ын мэдлэг чадварыг хөгжмийн ухаанд оруулахтай холбоотой асуудлууд;
- Хөгжмийн танин мэдэхүй-хүмүүжлийн утга холбогдлын асуудлууд зэргийг

¹⁶Тухайлбал, “Танеевийн зарим бүтээл философилүгээ адил хөгжмийн оюунлиг зааг дээр буй болсон” гэж академик Асафьев бичжээ (Сб. “Памяти С. И. Танеева”. - М.-Л., 1947, стр. 8.)

¹⁷Г. Э. Конюсбол метротектонизмын онол, тэрчлэн философийн тодорхой учир холбогдол бүхий хөгжим судлалын зарим үзэл санааг бүтээгч юм.(Конюс Г. Э.“Эмбриология и морфология музыкального организма”, рукопись, Музей музыкальной культуры им. М. И. Глинки.)

¹⁸Хөгжмийн салбар дахь томоохон онолчийн хувьдБ. Л. Яворскийхөгжмийн ухаан, чухамхүү түүний философи асуудлын хөгжилд үлэмж их нөлөө үзүүлсэн ладын хэмнэлийн онолыг бүтээсэн юм. (Яворский Б. Л. Упражнения в образовании ладового ритма, ч. 1, 2 изд., - М., 1928.)

¹⁹Вместе с Виктор Цуккерман, Лев Мазельнарын хамт И. Я. Рыжкин хөгжмийн тэмдгийн тогтолцооыфилософи-эстетикийн хувьд тодорхой бөгөөд нэгтгэн дүгнэгдсэн байдлыг чухамхүү тайлах хөгжмийн бүтээлийн “целостный анализ”-ын аргыг боловсруулжээ. Гэхдээ энэ шинжилгээний үзэл баримтлалын ёс суртахууны асуудлыг боловсруулсан гол гавъяа нь чухам Рыжкинд хамаатай юм.Энэ шинжилгээний ерөнхий үзэл санааны хувьд гэвэл үндсэндээ Рыжкин хөгжмийн илүү “философи багтаамжтай” шинжийг илэрхийлэх симфонизмын янз бүрийн хэв маягтай диалектик сэтгэлгээний хэв маягийг холбон системчлэгч (өөрөөр хэлбэл хэв маягчлагч) болсон юм.

²⁰Л.А.Мазелийн судалгааны онцлог нь хөгжмийн тэмдгийн тогтолцооы философи-эстетикийн хувьд тодорхой бөгөөд нэгтгэн дүгнэгдсэн байдлыг тайлах хөгжмийн бүтээлийн “целостный анализ”-ын аргыг цогцолбор шинжилгээ, түүхэн стилистикийн болоод эстетикийн үүднээс авч үзэхэд үндэслэгддэг. Л.А.Мазель философийн шинэ хандлага болон нээлтээр хөгжмийн ухааныг баяжуулж, хөгжмийн онолыгэстетиктэй ойртуулахад амжилт олсон юм.(Мазель Л.А. Эстетика и анализ // Советская музыка. 1966. № 12; Мазель Л.А. О типах творческого замысла // Советская музыка. 1976. № 5.)

²¹

²²Хөгжмийн онолын хэсгийг нь голлон боловсруулсан Ханс Хенрих Эггебрехт бол Х. Риманы “Хөгжмийн толь”-ийн XII хэвлэлийн 3 дугаар ботийн ерөнхий редактор байжээ. («Riemann-Musiklexikon», 12.Aufl.,Bd 3, 1967)

²³ Carl Dahlhaus. Gesammelte Schriften. Hermann Danuser (Hrsg.) in Verbindung mit Hans-Joachim Hinrichsen und Tobias Plebuch. 11 Bände. Laaber-Verlag 2000—2007, ISBN 3-89007-235-6 (Die Idee der absoluten Musik, 1978)

хамааруулж болно.

Хөгжмийн мөн чанар, философи агуулгын талаарх нэрт хүмүүсийн хэлсэн үг

Дэлхийн шинжлэх ухаан болон соёлын олон гарамгай зүтгэлтнүүд хүн төрөлхтөний бүх түүхийн туршид хүмүүсийн амьдралд хөгжмийн урлагийн гүйцэтгэсэн ертөнцийг үзэхүйн онцгой чухал үүрэг, философийн асар их ач холбогдлын тухай ярьж, бас бичжээ. “Хөгжмийн философи”-ийн тухай олон талт ойлголтын хамгийн янз бүрийн талуудын гүнзгий агуулгыг эдгээр үгүүд шууд нээн илрүүлдэг учраас тэдгээрийг энд хангалттай хэмжээгээр ишлэн оруулсан нь нэн зохистой юм:

- *Хөгжим нь ертөнц дахинд урам өгч, сэтгэлд жигүүрийг ургуулан дүүлэн хөөрөх дүрслэн бодохуйг нөхцөлдүүлнэ ... Түүнийг бүхий л сайхны, эрхэм дээд бүхний биелэл хэрэгжилт гэж нэрлэж болно. Платон*
- *Хөгжмийн бүтээлд сайхны хийгээд уран эелдэг таашаалын шаардлагыг хэн ёсчлон дагана, тэр философийг өөрийн удирдлага болгож, бусад шинжлэх ухааны судлагдахууныг өөрийн хөгжмийн үйлсдээ нэмэрлэх ёстой, учир нь хөгжим дэх зохих, зүй ёсны хэмжээ болон ашигтай байдлын зэргийг философи тодорхойлох боломжтой. Плутарх*
- *Хөгжим бол хорхойсолт болон мунхаг санааг үлдэн хөөх албатай Бурхан тэнгэрийн өгсөн нэн сайхан бөгөөд шилдэг бэлэгийн нэг нь. Мартин Лютер*
- *Авиа нь материйн дотоод чанарыг гаргаж үзүүлдгийн яг адил урлагийн оюуны үнэн хэлбэрийг хөгжим бүрдүүлдэг ... Хөгжим бол хоёр дахь орчлон ертөнц, зөвхөн ариун дээд оюуны сонсголттой философич хүн л Тэнгэр бурхны хөгжмийг сонсож ухамсарлах чадвартай. В.Ф.Одоевский*
- *Хөгжим бол дээд дэг журам болон сайхны салбарт нэвтрэн орох туйлын трансцендент хэрэгсэл ... Урлагийн цог жавхлан чухамхүү хөгжимд л бүхнээс илүү илэрнэ. И.В.Гёте*
- *Хөгжим бол цэцэн мэргэн болон философиос илүү дээгүүрх нүд нээгдэлт ... Хөгжим ямагт агуулга бүхий. Хөгжмийн жинхэнэ бүтээл бүрт үзэл санаа байдаг. Л.Бетховен*
- *Хаана хэл яриа чимээгүй болно, тэнд ширгэшигүй эх сурвалжийг олж байдагт хөгжмийн нууц оршино. Э.Т.Гофман*
- *Хөгжим нь хүний сэтгэл дэх цог заль, сүр жавхлангийн бололцоог өөрт нь үзүүлж харуулдаг. Р.У.Эмерсон*
- *Улиг болсон, албаны утгаар бус, харин зөвхөн хөгжим л нэвтэрч чадах ямар нэгэн үл таних алсыг, ямар нэгэн хүршгүй орчныг бидэнд нээж өгдөг дээд утгаараа уран бүтээлч хүнд эргэлзээгүй үнэн байдаг. П.И.Чайковский*
- *Хөгжим бол философидож байгаагаа үл ухамсарлах сэтгэлийн метафизик дэх далд дасгал юм ... Би хөгжим сонсохдоо бүх хүний амьдрал, ямар нэгэн мөнх сэтгэлийн тухай миний зүүдний уг чанар, үхэл бол сэрэхүй юм гэж дандаа төсөөлдөг. А.Шопенгауэр*
- *Өө, хөгжим! Алс холын зохиролт ертөнцийн анир! Бидний сэтгэл дэх сахиусан тэнгэрийн амс хийлт. Жан Поль*

- *Хөгжим бол сайхан авианд хэрэгжин биелсэн оюун санаа юм. И.С Тургенев*
- *Юуны түрүүнд өөдлөг гэж Тэнгэр бурхан бидэнд хөгжмийг өгсөн Ф. Ницше*
- *Хөгжим юуг ч дурсалгүйгээр бүхнийг хэлж чадна. И. Г. Эренбург*
- *Хөгжим нь биднийг өнө мөнхийн эцэс хязгаарт аваачиж, хэдхэн хоромын хугацаанд түүний цог заль, сүр жавхланг хүртэх бололмжийг бидэнд олгодог. Т. Карлейль*

Энэ сэдэвтэй холбогдуулан нэмэж үзэж болох чиглэлүүд

- Хөгжмийн түүх
- Хөгжмийн эстетик
- Хөгжмийн сэтгэл судлал
- Хөгжмийн социологи
- Хөгжмийн эмчилгээ
- Хөгжим ба догдлол
- Эстетик
- Хүрээллийн зохиол зэрэг болно.

Ном зүй

1. *Аристотель*. Поэтика — М., 2000.
2. *Августин А.* De musica, ок. 387—389.
3. *Бозций*, О музыкальном установлении // Герцман Е. В. Музыкальная бозциана. СПб, 2004.
4. *Царлино Д.* Установления гармонии (Le istituzioni harmoniche). Перевод О. П. Римского-Корсакова // Музыкальная эстетика западноевропейского средневековья и Возрождения, под ред. В. П. Шестакова.— М., 1966.
5. *Мерсенн М.* Harmonie universelle (Paris, 1636-7).
6. *Мерсенн М.* Traitd des instruments a hordes. (Paris, 1664).
7. *Кирхер А.* «Musurgia universalis» (О Звуке и Музыке, в т.ч. содержит теорию аффектов, 1650).
8. *Дилецкий Н.*, Идея грамматики мусикийской. М., 1979.
9. *Stumpf С.* Die Anfänge der Musik, 1911 (рус. пер. «Происхождение музыки». Л., 1927).
10. *Мейер М.* The Musician's Arithmetic (1929).
11. *Протопопов В. В.* Русская мысль о музыке в XVII веке. М., 1989.
12. *Асафьев Б. В.* Музыка в кружках русских интеллигентов 20-40-х годов. // В сб. «Музыказнание», Л., 1927.
13. *Лосев А. Ф.* Музыка как предмет логики, М., 1927.
14. *Лосев А. Ф.* Диалектика художественной формы. 1-е изд.: М., 1927.
15. *Лосев А. Ф.* Основной вопрос философии музыки, М., 1990.
16. *Адорно Т.* Философия новой музыки. / Пер. с нем. Б. Скуратова. Логос, М., 2001.
17. *Яворский Б. Л.* Упражнения в образовании ладового ритма, ч. 1, 2 изд., М., 1928.
18. *Конюс Г. Э.*, Метроэктоническое исследование музыкальной формы, М., 1933.

19. *Сохор А. Н.* Этические основы бетховенской эстетики, в кн.: Людвиг ван Бетховен. Эстетика. Творческое наследие, Л., 1970.
20. *Рыжский И. Я.*, Современная музыка и гуманистический идеал (в кн.: Вопросы эстетики, вып. 5. М., 1962).
21. *Рыжский И. Я.*, О некоторых существенных особенностях музыки (в кн.: Эстетические очерки. М., 1963).
22. *Рыжский И. Я.*, Music and Reality (в кн.: Art and Society. М., 1969).
23. *Тигранов Г. Г.*, Музыка в борьбе за гуманизм и прогресс. — Л., 1984.
24. *Ганслик Э.* О музыкально-прекрасном Пер. и предисл. Г. А. Лароша, М., 1910.
25. *Фарнштейн А.*, Музыка и эстетика. Л., 1978.
26. *Nicomachus*, The Enchiridion // Greek Musical Writings. Volume II: Harmonic and Acoustic Theory, edited by Andrew Barker. Cambridge, 1989, pp.245-269 (англ. комментированный перевод).
27. *Богомолов А.Г.* Метафизика звука в западноевропейской культуре. М.: МАКС Пресс, 2012. (Лучшие кандидатские диссертации философского факультета МГУ им. М.В.Ломоносова.). ISBN 978-5-317-04024-6.

Орчуулагч: Философийн ухааны доктор, профессор Т. Дорждагва (МУИС)
 Орчуулгын редактор: Монгол улсын гавъяат жүжигчин Г.Эрдэнэбат (ХБК),
 Философийн ухааны доктор, дэд профессор Б.Дагзмаа (МУИС)